

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Înțelegerea austro-rusă pentru deportarea răsculaților lui Horea de la 1784 în Crimeea!

Ionuț ȚENEĂ¹

Răscoala lui Horea de la 1784 are foarte multe necunoscute. Una dintre acestea este cea legată de mobilitatea populațiilor din Transilvania, migrație și interesele marilor puteri în ascensiune, respectiv Imperiul Habsburgic și Imperiul țarist, dar și de decăderea Imperiului otoman. Încă de la 1772 apare o informație interesantă într-o corespondență dintre diplomații austrieci de la Constantinopol privind-l pe domnul Grigore Ghica, al Țării Românești și Moldovei, în legătură cu o cerere de permitere de către Sultan a emigrării din populația moldovenească în noile teritorii cucerite de ruși, în nordul Mării Negre, după înfrângerea tătarilor și evacuarea tătarilor din peninsula Crimeea, fostă turcească și tătărească. Atât Imperiul Habsburgic, cât și cel Țarist duceau o politică de mobilitate demografică, de colonizare și de mutare de populații. Odată cu anexarea Transilvaniei de către habsburgi (1692 – eliberată Cetatea Oradea) a început în secolul XVIII o politică de colonizare cu șvabi germanici în Banat și zona Bihor-Satu Mare. Germanizarea avea ca scop îmbunătățirea activității economice, dar și în subsidiar o permanentizare a unei populații fidele și de limbă germanică față de Viena.

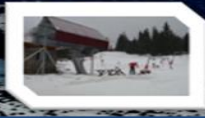
Istoricii români au evitat sau ignorat dimensiunea religioasă a mișcărilor anti-catolice din Transilvania de la 1759 – 1761, care erau de fapt și revolte anti-habsburgice. Istoricii de limbă germană ca și Carl Göllner sau M. Auner au sugerat implicarea unor agenți ruși în rândul resurecției preoților ortodocși conduși de Sofronie din Cioara împotriva uniaticismului și stăpânirii austriece. Există și o scrisoare a lui Paisie Velickovski care îl sprijinea în acțiunile sale pe Sofronie din Cioara.

Românii ortodocși din Munții Apuseni au renunțat la unirea religioasă cu Roma, revenind la ortodoxie în masă, fapt ce a dus la acțiunile letale ale generalului Bucow, ce a distrus cu tunurile mănăstirile și bisericile creștinilor ortodocși. Curtea de la Viena a jucat ambivalent în legătură cu soarta românilor ortodocși din Ardeal. A luat măsuri dure împotriva preoților ortodocși veniți din Țara Românească din Ardeal, dar s-au folosit de aceștia pentru a-și împlini planurile ca să lovească în marea nobilime maghiară care refuza să accepte desființarea iobăgiei. A existat o rețea de preoți ortodocși în Ardeal veniți din Principatele române. Întârzierea patentei imperiale de desființare a iobăgiei în Transilvania ar fi avut un scop de ațâțare a iobagilor români împotriva nobililor maghiari. Iosif al II-lea lovea atât în nobilii maghiari, prin răsculații români, dar avea și o perfectă justificare a strămutării acestei populații românești în Bucovina de nord și, mai ales, în Crimeea cucerită de Ecaterina a II-a. În 1783, Crimeea a fost anexată de Imperiul Rus în urma războiului ruso-turc (1768-1774).

Un agent al imperialilor a fost celebrul și controversatul spion Salis, care a jucat dublu, atât pentru împăratul austriac cât și pentru țarina Ecaterina a II-a. Agentul era fiul contelui Salis de Lorena, comandant suprem înainte al regimentului de Toscana și născut din fiica contelui Andrási. Salis a stat alături de Horea în timpul răscoalei de la 1784.

¹ Articol apărut în *luceafărulnet*/11 martie 2022 nr.

145 ani de la proclamarea Independenței României

Istoricul Carl Göllner a scris despre existența lui Salis dintr-un raport cifrat, din august 1784, al lui Ludovic Coblenz, ambasadorul austriac la Petersburg, înștiințând pe cancelarul austriac că, în Transilvania se află un om care s-a obligat să emigreze cu mai multe familii din Transilvania în Crimeea. Agentul Salis a propus ambasadorului rus de la Viena, contele Galițin, că va determina 300.000 de cetățeni austrieci (români ardeleni) să emigreze în Rusia. Ideea lui Salis ar fi fost bine primită de cercurile ruse, care au dat legi pentru primirea de coloniști în teritoriile eliberate de sub Imperiul Otoman.

Nicolae Iorga considera că Salis a fost implicat în răscoalele, din Boemia, anilor 1775 și 1779. Deși urmărit de autorități, agentul Salis a fost protejat de mareșalul slovac-austriac Hadik, care refuza în caz de prindere să-l execute imediat, bazându-se pe o apostilă a lui Iosif al II-lea de a fi predat regimentului din care făcea parte când ar fi fost prins. Mai mult, țarina Ecaterina cea Mare ar fi acceptat proiectul lui Salis de strămutare a românilor din Transilvania, în Crimeea.

De altfel, după răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, de la 1784, împăratul austriac Iosif al II-lea acordă, pe 2 august 1785, dreptul la liberă emigrare și strămutare a țăranilor români din Ardeal. De astfel, unii istorici consideră lipsa de sprijin a lui Horea din partea iobagilor din decembrie 1784, tocmai pe zvonul răspândit, că împăratul austriac le-ar fi promis prin mitropolitul sârb Nichitici dreptul de a se strămuta și migra. Guvernatorul Bucovinei, baronul Enzenberg în urma evaluării din 1786, conforma cele scrise de poetul Mihai Eminescu, că în această provincie, recent trecută sub stăpânirea Vienei, ar fi venit 11.000/12.000 de familii de români ardeleni, regiunea având un spor demografic cu 29.102 peste câțiva ani.

Emigrarea românilor în Crimeea poate fi pusă și pe opțiunea rusească a "proiectului grecesc". Acesta a reprezentat o soluție politică inițiată de țarina Ecaterina cea Mare la începutul anilor 1780 și a fost, de fapt, o schiță de schimbare majoră a arhitecturii europene. Planul prevedea împărțirea Imperiului Otoman între Imperiul Rus și Imperiul Habsburgic, care ar fi fost urmată apoi de reconstrucția marelui Imperiului Bizantin. Soluția țarinei a fost concepută împreună cu favoritul ei, feld-mareșalul Grigori Potemkin, iar cei doi au plănuit chiar și structura de conducere a viitorului imperiului, motiv pentru care unul dintre nepoții Ecaterinei a fost numit Constantin, pentru ca primul împărat al noului Bizanț să poarte numele celui din urmă împărat al vechiului Bizanț.

În mai 1780, Ecaterina cea Mare a organizat o întâlnire secretă cu Împăratul Iosif al II-lea al Sfântului Imperiu Roman, la Moghilev, în Belarus-ul de astăzi, urmată de mai multe scrisori, începând din septembrie 1781, între țarina Ecaterina cea Mare și Împăratul Iosif al II-lea. Cei doi au formalizat Alianța austro-rusă în 1781. "Planul grecesc" era pus la cale de prințul Potemkin, care începuse deja să dea nume grecești orașelor nou-înființate din Rusia nouă – Odessa și Kherson, care sunt doar două exemple, iar simbolismul bizantin era și el evidențiat în noile biserici construite în regiune. Catedrala din Kherson a fost clădită în stil bizantin clasic. În 1787 este aranjată o nouă întâlnire a celor doi mari monarhi în Crimeea și în scurt timp ambele țări au declarat război Imperiului Otoman, dar moartea împăratului Iosif în 1790 a încheiat definitiv "proiectul grecesc" gândit de Grigori Potemkin și Ecaterina cea Mare, care a rămas doar pe hârtie.

Iosif II a întârziat doi ani implementarea în Transilvania a reformelor urbariale menite a proteja iobagul valah de excesele nobilimii maghiare feudale, tocmai pentru a crește furia valahilor, spun unii istorici. În 1784, au fost auziți țăranii neștiutori de carte spunând că Transilvania e dată românilor încă de regele cel vechi roman al Daciei cu cuvintele „Dau-io-ție”, adică țară dăruită ... (vezi cartea *Revoluțiunea ...*, de Nicolae Densușianu, pg. 353.) De aici reiese ideea de "Rex Dacia" susținută de Horea, care cade ca o mânășă pe filiera "proiectului grecesc" a țarinei, în legătură cu unirea țărilor române. Nicolae Iorga prezintă, în "Acte și Fragmente" (1896), intenția rușilor de a schimba populațiile, în 1772, cu valahii din Muntenia și Moldova în locul tătarilor din Crimeea. (Salis, acest conducător în orb al răsculașilor lui Horea, parafrazându-l pe David Prodan, a fost văzut la Curechiu, apoi a fost raportat de mai mult de opt ori de răsculași ca „îmbrăcat nemțește, cu o stea mare în piept”). Frederic II al Prusiei și Iosif al II – lea au creat tot timpul un „spațiu vital” pentru populația germană, pregătind valuri de colonizare cu șvabi catolici în 1782-1784, ei având un aliat: Ecaterina II, țarina Rusiei, dispusă să-i preia pe ortodocșii alungați din Transilvania? E o ipoteză de lucru care se va desluși doar prin cercetarea arhivelor austriece și ruse.